

SİBER ZORBALIK

Dr.Psikolojik Danışman Semra Aksaray

aksaraysemra@yahoo.com.tr

Çukurova Üniversitesi Medikososyal Merkezi

Özet

Okul yaşlarındaki pek çok çocuk geleneksel zorbalığın acımasızlığı ile karşılaşmaktadır.

Gençlerin teknolojiyi yoğun olarak kullanmaları sonucunda fizikselden sanala transfer olan yeni bir zorbalık şekli siber zorbalık ortaya çıkmıştır. Siber zorbalık, zorbalığın yeni bir biçimidir ve okul personeli için ilave güçlükler getirmektedir.

Bu makale zorbalık ve siber zorbalık arasındaki farklılıklar, siber zorbalıkla ilgili davranışların psikolojik yönden açıklanması, siber zorbalığın psikolojik etkileri, yaygınlığı, yaş ve cinsiyet gibi demografik değişkenler ile ilgili konularda siber zorbalığa genel bir bakış açısı sağlamaktadır.

Literatür gözden geçirildiğinde anne baba ilgisinin ve okullardaki önleyici müdahalelerin genç insanlarda siber zorbalıkla ilgili farkındalık ve güvenin oluşmasını ve sürdürülmesini sağladığı anlaşılmaktadır.

Anahtar kelimeler: siber zorbalık, elektronik zorbalık, sanal zorbalık, internette eziyet.

Abstract

Many school aged children have experienced the cruelty of traditional bullying. Due to their sophisticated use of technology a new variation of bullying, cyberbullying has transformed from the physical to the virtual. Cyberbullying is the newest form of bullying and it brings additional challenges for school personnel.

This article provides an overview of cyberbullying, differentiates between bullying and cyberbullying, provides a psychological explanation of cyberbullying behaviors and the psychological impact of cyberbullying, prevalence and demographic variables such as age and gender of cyberbullying.

The review of literature suggest that, parental mediation and preventative intervention at the school create and maintain awareness and safety for young people.

Key words: cyberbullying, electronic bullying, online bully, internet harrashment.

Problem

Son yıllarda elektronik ve bilgisayara dayalı iletişim ve bilgi paylaşımının giderek artması bireyin sosyal iletişimini, öğrenme yöntemlerini ve eğlence biçimini oldukça değiştirmiştir. Elektronik posta, web siteleri, mesajlar, web kameralar, sohbet odaları, sosyal iletişim siteleri gibi elektronik iletişim araçları internet üzerinden yapılan sosyal iletişimin hızla artmasına neden olmuştur (Hinduja ve Patchin, 2009; Palfrey ve Casser, 2008; Schrock ve Beyond, 2008).

Gençliğin büyük bir kısmı bu tür elektronik iletişim araçlarını sosyal yaşamlarında çok önemli araçlar olarak görmektedirler (Kowalski, Limber ve Agasten, 2008). İnternet çocuklara ve gençlere sayısız imkanlar sunmaktadır. Gençler interneti daha çok oyun oynama, bilgi arama ve arkadaşlarıyla sohbet için kullanmaktadır (Tokunaga, 2010). İnternetin sosyal destek, kimliğin keşfi, kişilerarası ilişkiler ve kritik düşünme becerisinin gelişimi yanında bilgiye kolay ve çabuk yoldan ulaşma ve akademik destek gibi eğitsel faydaları da vardır (Gross, 2004; Jackson, Von Eye, Biocca, Barbatsis, Zha ve Fitzgerald., 2006; Vakenburg ve Peter, 2007). İnternet birçok yönden olumlu görülse de son yıllarda dikkatler sanal ortamda karşılaşılan bazı riskler ve giderek internette daha çok zaman geçirme gibi potansiyel bağımlılıklar üzerinde yoğunlaşmaktadır (Mitchell, Finkelhor, Wolak, 2003; Shariff, 2009).

Daha önceleri okullarda yaygın olarak bilinen ve okul bazlı bir problem olan geleneksel akran zorbalığı bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi ve sınıfların içine kadar girmesi sonucu yeni bir biçime dönüşmüştür. Sanal zorbalık, elektronik zorbalık, siber zorbalık da denilen bu zorbalık türü dünyada son yıllarda tanınmaya başlanmış bir konudur (Willard, 2005).

Siber zorbalık ya da sanal zorbalık, birey veya grup tarafından diğerlerine, bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığı ile, düşmanlık ve korkutma amaçlı mesaj ve resimlerin kasıtlı ve düzenli bir şekilde

gönderilmesidir (Patchin ve Hinduja, 2006; Ybarra ve Mitchell, 2004 a, 2004 b; Willard, 2005).

Siber zorbalık bilgisayar ve cep telefonları aracılığı ile yapılmaktadır (Patchin ve Hinduja, 2006). İnternette zorbalık yapan kişi tarafından kurbanın kişisel web sitesine, sohbet odalarına, online duyuru panolarına; açık saçık, müstehcen, onur kırıcı, utandırıcı iftira dolu mesaj ve postalar yollanmaktadır. Benzer şekilde düşmanlık taşıyan mesaj veya resimler kurbanı cep telefonu aracılığı ile de gönderilmektedir (Patchin ve Hinduja, 2006).

Günümüzde birçok kullanıcı yasal olarak cep telefonu taşımakta bu da kötü niyetli kişilerin korkutucu ve tehdit edici mesajlar yollamasını kolaylaştırmaktadır. Bu mesajların hızlı bir şekilde, kim tarafından gönderildiği belli olmadan, geniş bir izleyici kitlesine ulaştırılabilmesi teknoloji kullanımının toplumda en fazla endişe yaratan boyutudur (Juvonen ve Gross, 2008). Benzer şekilde neredeyse her on ergenden sekizi evinde internete bağlanmakta, bu nedenle siber zorbalık ergenlere okul saatleri dışında akşamları ve hafta sonları bile zarar verebilen bir tecavüz olgusu haline gelmektedir (Mason, 2008; Thomas, 2006).

Dünyanın birçok ülkesinde siber zorbalıkla ilgili olgular zaman zaman basında yer almaktadır. Örneğin; Amerika’da 9 yaşında bir kız çocuğu evindeki kişisel bilgisayarından “seni öldürmeye geliyorum” şeklinde tehdit edici mesajlar almış, yine 12 yaşındaki bir başka kız çocuğuna okuldaki bilgisayar aracılığı ile ırkçı, korkutucu e postalar gönderilmiştir. Evinde ve okulunda bilgisayar kullanan her iki çocuk ta sanal zorbalığın korkunç dünyasıyla karşı karşıya kalmışlardır (Thomas, 2006).

Amerika’da 13 yaşındaki Megan adlı bir kız çocuğu popüler bir sosyal iletişim sitesi aracılığı ile taciz edildiği için intihar etme girişiminde bulunmuştur. Tacizci Megan’ın annesinin eski bir arkadaşı çıkmıştır. Saldırgan farklı bir kimlik altında Megan’la yazışmış ve onun hakkında bilgiler edindikten sonra bu bilgileri ona iftira atarak küçük düşürmek amacıyla kullanmıştır (Tokunaga, 2010).

Okullarda görevli birçok öğretmen, yönetici ve danışman geleneksel akran zorbalığının önemli bir problem olduğunu bilmektedir. Ancak çok az sayıda okul personeli öğrencilerin bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığı ile tacize uğradığının farkındadır (Bernan ve Li, 2005). Okullar zorbalığın bu yeni biçimine karşı yeterince donanımlı değildirler.

Bu derleme çalışmasının amacı; siber zorbalığın ne olduğu, geleneksel zorbalıkla farkları, bu zorbalığın kurban üzerindeki etkileri, siber zorbalığın yaygınlığı, cinsiyet ve yaş gibi özelliklere göre nasıl değiştiği, çocuklarını siber zorbalıktan korumak için ebeveynlere, öğretmen, idareci ve okul danışmanlarına düşen görev ve sorumluluklar ile ilgili bugüne kadar yapılmış çeşitli araştırmaların incelenerek bu konuya açıklık getirilmesidir.

Siber zorbalıkla ilgili yapılacak bundan sonraki araştırmalara ışık tutmak için bugüne kadar bu alanda neler yapılmış olduğunun bilinmesi gerekir. Bu çalışma gelecekle ilgili sağlam bir yol haritasının çizilebilmesinde araştırmacılara rehber olacaktır.

Yöntem

Veri Kaynakları: Siber zorbalıkla ilgili 2003-2010 yılları arasında yapılmış olan araştırmalar gözden geçirilmiştir. Elektronik veri tabanı olarak EbscoHost (Psychology and Behavioral Science Collection), Science Direct ve ISI Web of Science, ERIC kullanılmıştır.

Siber zorbalıkla ilgili yapılmış araştırmaların bulguları

1.Geleneksel akran zorbalığı ve siber zorbalık arasındaki benzerlik ve farklılıklar

Geleneksel akran zorbalığı

Geleneksel akran zorbalığı Olweus (1992,1993a,1994) tarafından; kendini savunamayacak kadar zayıf ve güçsüz, ya da psikolojik olarak savunmasız kurban üzerinde tekrarlayan fiziksel, sözel, psikolojik ataklar veya tehditler olarak tanımlanmıştır. Arkadaşlarına eziyet eden çocuk veya ergenler tipik olarak yaşlılarından büyük veya daha güçlüdür (Olweus 1994). Popülerlik, fiziksel güç veya statü, sosyal rekabet gücü, kendine güven, dışa dönüklük, zeka, yaş, cinsiyet, ırk, etnik köken, sosyo ekonomik statü gibi birçok özellik kurban üzerinde hakimiyet kurmada etken olmaktadır (Limber 2002). Kurban ise eziyete uğrayan kişidir. Güç ve fizik olarak arkadaşlarından daha zayıftır ve düşük benlik saygısına sahiptir (Olweus 1993a).

Olweus (1993a) zorbalığın iki biçimi olduğunu ifade etmiştir. Bunlar, sözel, fiziksel ataklar şeklindeki direkt zorbalık, sosyal dışlama şeklinde yapılan dolaylı zorbalık veya ilişkisel zorbalıktır. Erkek çocuklar daha çok fiziksel, kızlar ise iftira atma, seksüel yorumlar yapma gibi sözel zorbalığı kullanmaktadırlar (Nansel, Overpack, Pilla, Ruan, Simons-Morton, Scheidt, 2001; Olweus 1993a).

Olweus (1993a) Norveç ve İsveç'te yaptığı birinci sınıfla dokuzuncu sınıf arasındaki 150.000 öğrenciyi içeren geniş bir çalışmada öğrencilerin %15'inin kurban veya zorba olarak son 3-5 ay süresince birçok defa zorbalık olayının içinde bulduklarını tesbit etmiştir. Yaklaşık olarak öğrencilerin %9'u arkadaşları tarafından birçok defa taciz edildiklerini belirtmişler, %7'si ise kendilerinin diğerlerini taciz ettiklerini ifade etmişlerdir. %2'si hem taciz etmiş hem de taciz edilmiştir.

Amerika'da Nansel vd. (2001) tarafından yapılan bir araştırmada ise, 6. sınıfla 10. sınıf arasındaki 15.686 çocuktan %30'u sık sık ya da arada sırada eziyet gördüklerini belirtmişlerdir. Bunların %11'i kurban, %13'ü zorba, %6'sı ise hem kurban hem zorbadır.

Zorbalık olgusunda kurban olarak yer alan çocuklarda şiddet ile, düşük benlik saygısı, depresyon ve olumsuz psikolojik işlevler arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Anksiyete, yalnızlık duygusu, intihar fikri, okuldan uzaklaşma, öğrenme yeteneğinin azalması ise diğer olumsuz etkilerdir (Craig, 1998; Hodges ve Perry, 1996; Hoover ve Oliver, 1996; Rigby ve Sale, 1993; akt:Mason 2008).

Siber Zorbalık

Siber zorbalık bazı yönlerden geleneksel zorbalığa benzer. Genellikle bir defadan fazla oluşur, psikolojik şiddet içerir ve kasıtlı yapılıdır (Dehue, Bollman ve Vollink 2008).

Siber zorbalıktaki roller de geleneksel akran zorbalığındaki rollerle benzerlik göstermektedir. Eziyet gören kişiye kurban, kurban eziyet eden kişiye siber zorba denilmektedir. Bazen de kişi hem kurban, hem zorba rollerinde olabilmektedir. Bunun yanında bir de zorbalık olayına şahitlik eden kişiler vardır, bunlara da seyirciler denilmektedir (Willard, 2005). Geleneksel zorbalıkta daha çok güçsüz kurban tercih edilse de siber zorbalıkta bu her zaman şart değildir. Bazen gerçek hayatta güçlü olan bir insan sanal atakların hedefi olabilirken bazen de

siber zorba tarafından daha stratejik seçimler yapılarak zayıf -daha genç, tecrübesiz veya kız- kurbanlar tercih edilmektedir (Vandebosh ve Cleemput, 2007).

İnternette zorbalık yapan kişi bunu ya karşısındakinin duygularını incitmek için ya da şaka veya eğlence olsun diye yapmaktadır. Bazen de kişi sanal ortamda veya gerçek hayatta şiddet görmüş olduğundan intikam almak için veya teknolojik gücünü ve becerisini sergilemek için yapmaktadır (Vandebosh ve Cleemput, 2007).

Siber zorbalık ile geleneksel zorbalık birçok yönden birbirlerinden farklılaşmaktadır. Bunların ilki, geleneksel zorbalıkta kurbanın taciz edilebilmesi için fiziksel bir ortam gerekirken, siber zorbalıkta buna gerek olmamasıdır. Geleneksel zorbalık sıklıkla gencin okuldayken karşılaştığı yaygın ve bilinen bir taciz biçimidir. En çok okuldan eve veya evden okula gelip giderken, oyun alanlarında veya okul servislerinde yapılmaktadır (Patchin ve Hinduja, 2006). Araştırma sonuçlarına göre, son yıllarda bu durum daha çok internet ve cep telefonları aracılığı ile yapılmaktadır. Bugün Amerika’da yaşları 12 ila 17 arasında değişen gençlerin %87’si cep telefonu, bilgisayar gibi diğer insanlarla her zaman ve her yerde iletişim kurabilmelerini sağlayan elektronik araçları kullanmaktadır. Bu durum zorbalığı sürekli hale getirmiştir. Suçlu bu araçlar aracılığı ile incitici ve karalayıcı mesajlarını günün her saatinde kurbanı ve onu tanıyan şahıslara gönderebilmekte veya diğer internet kullanıcılarının ziyaret ettikleri herkese açık ortamlarda görülmesini sağlamaktadır. Bu olumsuz deneyim ergenin internet kaynaklarından özgürce faydalanmasını engellediği gibi fiziksel ve psikolojik rahatsızlıklara da yol açmaktadır (Patchin ve Hinduja, 2006; Willard, 2005).

Geleneksel ve siber zorbalık arasındaki bir diğer önemli fark, siber zorbalığın gizliliğidir. Siber kurban kendisini taciz eden kişinin kim olduğunu çoğu zaman bilmemektedir. Zorbalık yapan kişi kurbanın kapı komşusu veya en yakın arkadaşı bile olabilmektedir. Bu nedenle de daha korkutucu ve etkileyicidir. Gizlilik, saldırganın gerçek hayatta davranamayacağı kadar rahat davranma olanağı sağlamaktadır. Herhangi bir tepki alabileceği ya da izinin araştırılıp bulunabileceği korkusu olmadığı için saldırgan daha korkutucu ve taciz edici olmakta hatta başka bir karaktere veya kişiliğe bürünebilmektedir. Zorbalık yüz yüze yapılmayınca kurbanla empati yapılamamaktadır, çünkü saldırgan

karşısındaki kişiye ne kadar zarar verdiğini ve onun ne hissettiğini görme şansına sahip değildir (Mesch, 2009; Mishna, Saini ve Solomon, 2009).

Vandebosh ve Cleemput (2007) 10-18 yaşlar arası gençlerle yaptıkları niteliksel bir araştırmada ergenlere internetin ve cep telefonunun zararlarını sormuşlar; yabancılarla karşılaşmak, bilgisayar virüsleri, pedofilik teşebbüsler, site çökertme, korkutulmak, izlenmek, pornografik web siteleri, cinsel tehdit ya da gözdağı almak, web kameralarının istemedikleri kişiler tarafından çevrilmesi gibi yanıtlar almışlardır. MSN şifrelerinin kırılması, şifrelerin değiştirilmesi, iletişim listesindeki insanların isimlerinin silinmesi, herhangi bir kişinin adı ile onun iletişim kurduğu insanlara onur kırıcı mesajlar gönderilmesi, kişisel konuşmaların kopyalanıp başkalarına gönderilmesi, dedikodu yapmak, kişilerin fotoğraflarını manipüle edip başkalarına göndermek, korkutucu postalar yollamak, açık sohbet odasında kişiyi küçük düşürmek, cinsel içerikli mesajlar yollamak, diğer siber zorbalık biçimleri olarak ifade edilmiştir.

2.Siber zorbalık ile geleneksel akran zorbalığı arasındaki örtüşme

Araştırmacılar siber zorbalıkta kurban olarak seçilen kişilerin aynı zamanda geleneksel akran zorbalığında da hedef olup olmadıklarını araştırmışlardır. Acaba ne kadar genç hem internette hem okulda eziyet görmektedir? Siber zorbalık okulda başlayan bir zorbalık olgusunun devamı mıdır? Bu iki zorbalık birbirinin uzantısı mıdır? Aralarında nasıl bir ilişki vardır? gibi sorulara cevaplar bulmaya çalışmışlardır.

Juvonen ve Gross'un (2008) Amerika'da 12-17 yaşlar arasındaki gençlerle yaptıkları bir araştırmada katılımcıların %72'si bir önceki yıl içinde en az bir defa internette taciz edildiklerini bildirmişlerdir. Bunların %85'i aynı zamanda okulda da taciz deneyimini yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Okulda ve internette yaşanan zorbalık arasında %85 örtüşme bulunmuş, böylece internetteki zorbalık okulda başlayan zorbalığın devamı olarak kabul edilebilir denilmiştir. İnternette ve okulda yaşanan zorbalığın türleri arasında da benzerlik bulunmuştur. Bunlar isim takma ve hakaret etmedir. İnternet kurbanlarının üçte ikisi kendilerine zorbalık yapan kişiyi tanıdıklarını belirtmişlerdir. Bunların yarısı aynı zamanda okulda da zorbalık yapan kişilerdir.

Li (2007) Kanada’da yaptığı bir çalışmada, 7. sınıf öğrencisi olan 177 kişiye anket uygulamış, araştırmanın sonunda geleneksel akran zorbalığı ile siber zorbalık arasında hem kurban hem de zorba olma açısından anlamlı ilişkiler bulunduğunu ifade etmiştir. Li’ye göre okulda zorbalık yapanlar bu tür olaylara katılmayanlarla kıyaslandığında elektronik iletişim araçlarını kullanarak diğerlerine eziyet etmeye de daha fazla eğilim göstermektedirler.

Dehue, Bolman ve Wollink (2008) Hollanda’da 11-12 yaşlarında 1211 öğrenciyle yaptıkları çalışmada geleneksel akran zorbalığına katılan öğrencilerin bir çoğunun aynı zamanda sanal ortamda da zorbalık yaptıklarını, her iki tür zorbalık arasında anlamlı korelasyon bulunduğunu ifade etmişlerdir.

Smith vd. (2008) İngiltere’de 11-16 yaşlar arasındaki gençlerle yaptıkları çalışmada geleneksel anlamda taciz edilen gençlerin bir kısmının aynı zamanda sanal ortamda da taciz edilmekte olduğunu ya da, geleneksel ortamda başkalarına eziyet edenlerin aynı zamanda sanal ortamda da eziyet ettiklerini bulmuşlardır. Bu durumda geleneksel akran zorbalığı kurbanlarının sanal ortamda şiddet uygulamaya daha çok eğilimli olabileceği ifade edilmiştir.

Slonje ve Smith (2008) İsveç’te 12-20 yaşlar arası 360 gençle yaptığı çalışmada okulda geleneksel zorbalık görenlerin oranını %10, siber zorbalık görenlerin oranını %5,3 olarak bulmuşlardır. Kurbanların %33’ü kendisine eziyet edeni bilmemektedir. Bilenlerin %57’si ise okuldan kişiler olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcılar sanal ortamda resim ve video klipler aracılığı ile yapılan zorbalığın daha geniş bir seyirci kitlesine sahip olduğu için etkisinin geleneksel zorbalıktan daha fazla olduğunu belirtmişlerdir.

Ybarra, Diener-West ve Leaf (2007) yaptıkları çalışmada hem geleneksel zorbalık hem de siber zorbalığa aynı zamanda maruz kalanların oranını %36 olarak bulmuşlardır

Wolak, Mitchell ve Finkelhor (2007) 10-17 yaşlar arasındaki 1500 gence telefonla anket uygulayarak yaptıkları çalışmada, internette ve dışarıda yapılan zorbalık olayı arasındaki benzerlikleri ortaya koymaya çalışmışlardır. Araştırmalarının sonunda internette yaşanan zorbalık olaylarının bir çoğunda okul bazlı zorbalıkta bulunan saldırganlık, tekrar, güç dengesizliği gibi standart tanımlamaların bulunmadığını belirtmişlerdir.

İncelenen araştırmalara göre akran zorbalığı ile siber zorbalık olgusu arasında bir çok yönden benzerlikler vardır. Bu nedenle araştırmaların sonucunda her iki zorbalık türü arasında farklı oranlarda olmakla birlikte anlamlı ilişkiler bulunmuştur .

3.Siber zorbalığın yaygınlığı

Siber zorbalığın ne sıklıkla görüldüğü de pek çok araştırmacı tarafından araştırılmıştır. Bazı araştırma sonuçlarında bu oranlar %9 ile %35 arasında değişmekte, bazılarında ise daha yüksek oranlara çıkmaktadır.

Kowalski ve Limber (2007) Amerika’da 6,7,8. sınıflardan 3767 öğrenciyle yaptıkları bir çalışmada son iki ay içinde katılımcıların % 11’inin kurban, % 7’sinin hem kurban hem zorba, % 4’ünün ise sadece zorba olarak elektronik taciz olaylarına katıldıklarını bulmuşlardır. Kurban ve zorbalar zorbalık yöntemleri olarak daha çok mesajlar, sohbet odaları ve e postaların kullanıldığını ifade etmişlerdir. Kurbanların yarısına yakını tacizcinin kim olduğunu bilmemektedir.

Ybarra ve Mitchell (2004) 10-17 yaşlar arasında 1501 düzenli internet kullanıcısı gençle yaptıkları görüşmede; deneklerin %19’unun internette zorbalık olaylarına karıştıklarını, bunların %4’ünün kurban, %12’sinin zorba, %3’ünün ise hem kurban hem zorba olduklarını bulmuşlardır.

Patchin ve Hinduja (2006) yaptıkları çalışmada katılımcıların %29’unun internette rahatsız edilmek, kasten sataşılmak, incitici isimler takılmak, korkutulmak, cinsel içerikli hoş olmayan mesajlar almak, özel bilgilerinin çalınması gibi zorbalık deneyimleri yaşadıklarını belirlemişler, %11 gencin ise, diğerlerine zorbalık yaptıklarını ifade etmişlerdir.

Ybarra vd. (2007) yaptıkları bir çalışmada 10-15 yaşlar arasındaki gençlerin %34.5’inin bir önceki yıl içinde en az bir kere internette taciz edildiklerini bulmuşlardır. Sıklıkla (ayda bir ya da daha fazla) taciz edilenler ise % 8 civarındadır. .

Moessner (2007) tarafından yapılan bir çalışmada 13-17 yaşlar arasındaki gençlerin %43’ü bir önceki yıl sanal ortamda zorbalık gördüklerini ifade etmişlerdir. Kurbanlar internet ve cep telefonu gibi

elektronik araçlarla kendilerine incitilmek ya da utandırılmak amacıyla kasıtlı olarak, mesajlar veya resimler postalandığını belirtmişlerdir.

Dehue, Bolman ve Völlink (2007) 1211 ilkökul son ve ortaokul birinci sınıf öğrencileri ile yaptıkları çalışmada; katılımcıların %16'sının başkalarına internet veya cep telefonu mesajlarıyla zorbalıkta bulunduğunu, %22'sinin ise kurban rolünde olduğunu bulmuşlardır. Kurbanların %35'i kendisine taciz yapanı tanımadığını belirtmiştir. Zorbalar eziyet olayına daha çok evlerinde ve yalnızken bazen de arkadaşlarıyla birlikte iken katıldıklarını ifade etmişlerdir. En çok kullanılan zorbalık biçimi ad takma ve dedikodu yapmadır.

Li (2006) Kanada'da 264 yedinci ve dokuzuncu sınıf öğrencisiyle yaptığı çalışmada her dört öğrenciden birinin siber zorbalığa uğradığını belirtmiştir. Bunların yarıya yakını kendisine eziyet edenini tanıdığını söylemiştir. Katılımcıların %15' i ise elektronik iletişim araçlarını kullanarak başkalarına zorbalık yaptıklarını ifade etmişlerdir..

Juvonen ve Gross (2008) yaptıkları çalışmada 12-17 yaşlar arasındaki gençlerin %72'sinin son bir yılda en az bir defa internette zorbalık olayına maruz kaldıklarını belirtmişlerdir.

Arıca vd. (2008) çeşitli S.E.D. lerden gelen 12-19 yaşlar arası 269 Türk öğrenciyle yaptıkları çalışmanın sonunda öğrencilerin %36'sının internette zorbaca davranışlar sergilediklerini bulmuşlardır. Bunların %24'ü ise hem zorba hem kurban rolündedir. Ancak %6 öğrenci kurban rolünde olduğunu belirtmiştir. Öğrencilerin %23.7 si cep telefonu ile rahatsız edildiklerini ifade etmişlerdir. İnternet kullanımındaki sıklık ile taciz edilme arasında anlamlı bir korelasyon bulunmuştur.

Arıca (2009) 695 üniversite öğrencisiyle yaptığı çalışmada öğrencilerin %19.7 sinin yaşamı boyunca en az bir defa zorbalık yaptığını, %54.4 ünün en az bir defa kurban % 17.7 sinin ise siber zorba-kurban olduğunu ifade etmiştir.

Bütün bu bulgular siber zorbalığın ergenler arasında okulda veya okul dışında oldukça yaygın ve önemli bir problem olduğunu , okul personelinin ve ailelerin bu tür olgulara müdahale etmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

4.Siber zorbalıkta cinsiyetin rolü

Siber zorbalığa kurban ya da zorba olarak katılmada cinsiyet etkenini inceleyen araştırma bulguları birbirleriyle çelişkilidir. Bazı araştırmacılar cinsiyet farklılığının önemli bir gösterge olduğunu vurgularken, bazıları cinsiyet açısından herhangi bir fark bulamadıklarını ifade etmişlerdir.

Williams ve Guerra (2007) internette zorbalığın yaygınlığı ve etkenleri adlı çalışmalarında internette zorbalığa katılım açısından kız ve erkekler arasında herhangi bir fark bulamamışlardır.

Topçu, Erdur-Baker, Çapa-Aydın (2008) Türkiye’de özel ve devlet okullarına devam eden öğrencilerde siber zorbalık olaylarını araştırdıkları çalışmalarında gerek kurban gerekse zorbalık açısından kız ve erkek öğrenciler arasında bir farklılaşma bulunamadığını ifade etmişlerdir.

Arıcak (2009) Türk üniversite öğrencileriyle yaptığı çalışmada siber zorbalığa katılmada cinsiyete göre öğrenciler arasında anlamlı bir fark bulunamadığını, fakat erkeklerin biraz daha fazla zorba rolünde olduklarını belirtmiştir.

Benzer şekilde Juvonen ve Gross, (2008); Patchin ve Hinduja, (2006); Slonje ve Smith, (2008); Smith vd., (2008); Wolak vd., (2007) de siber zorbalığa katılmada herhangi bir cinsiyet farkı bulamamışlardır.

Buna karşılık Kowalski ve Limber (2007) yaptıkları çalışmada elektronik zorbalık deneyiminde kızların %15’inin, erkeklerin ise %7’sinin kurban, kızların %10’unun erkeklerin %4’ünün hem kurban hem zorba, kızların %4’ünün erkeklerin ise %5’inin zorba olarak katıldıklarını bulmuşlardır. Kızlar erkeklere göre daha yüksek oranlarda kurban ve hem kurban hem zorba rolündedirler. Benzer şekilde;

Li (2007) yaptığı çalışmada siber zorbalık kurbanlarının %60’ının kız, zorbaların ise %52’sinin erkek olduğunu ifade etmiştir.

Dehue, Bolman, Völlink (2007) Hollanda’da yaptıkları çalışmada sanal ortamda zorbalık yapan erkeklerin oranını %19, kızlarının %13, kurban rolünde olan kızların oranını %25, erkeklerin oranını ise %19 olarak bulmuşlardır.

Mesch (2009) yaptığı çalışmada kızların %61’inin erkeklerin %39’unun kurban rolünde olduğunu bulmuştur.

Arıcak vd., (2008) Türk ergenler arasında yaptıkları bir çalışmada ise, siber zorbalığa katılım açısından erkeklerin kızlara göre daha fazla zorba, kurban ve hem zorba hem kurban rollerinde oldukları görülmüştür.

Benzer şekilde Erdur-Baker ve Kavşut (2007) 14-19 yaşlar arası 228 Türk öğrenciyle yaptıkları araştırmada, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre hem daha fazla siber zorbalık yaptıklarını hem de siber zorbalığa maruz kaldıklarını bulmuşlardır.

Li (2006) okullarda siber zorbalık ve cinsiyet farklarının araştırılması adlı çalışmasında erkeklerin %22'sinden fazlasının, kızların ise %12'ye yakınının siber zorba olduklarını, siber zorbalık kurbanı olmak açısından ise kız ve erkekler arasında anlamlı bir fark olmadığını bulmuştur.

Cinsiyet değişkenini soruşturan araştırmaların bir çoğunda kurban ve zorba olmak açısından kız ve erkekler arasında bir fark bulunamamıştır. Cinsiyet farklılığı bulunduğunu belirten araştırmaların bir kısmına göre kurban olarak seçilen kızların oranı erkeklerden daha yüksektir. Zorbalık açısından ise, bazı araştırmalarda erkeklerin oranı kızlardan daha yüksek, bazı araştırmalarda ise, birbirine yakındır. Ülkemizde yapılan araştırmalarda, siber zorbalığa katılım açısından erkeklerin kızlara göre daha fazla kurban ve zorba rollerinde oldukları görülmektedir.

5.Siber zorbalıkta yaşın rolü

Siber zorbalık yaş ile sınırlı değildir. İlkokuldan yetişkinliğe kadar her yaşa uzanabilir. Bütün yaş gruplarında çeşitli derecelerde görülebilmeye rağmen araştırmaların çoğu çocuklar ve ergenlerle yapılmıştır. Siber zorbalık ile ilgili araştırmaların bir çoğunda yaşın önemli bir belirleyici olup olmadığı yaygın olarak araştırılmış ve farklı sonuçlar elde edilmiştir. Yaş ve siber zorbalık arasındaki ilişkinin ortaya çıkarılması okullarda siber zorbalığı önleme ve koruma çalışmalarında önemli veriler sağlayabilir. Siber zorbalık ve yaş ilişkisini araştıran araştırmaların bazılarının bulguları şu şekildedir:

Araştırmaların bir kısmında araştırmacılar yaş ve siber zorbalık arasındaki ilişkinin anlamlı olmadığını göstermişlerdir (Beran ve Li, 2007; Juvonen ve Gross 2008; Patchin ve Hinduja, 2006; Wolak vd., 2007).

Williams ve Guerra (2007) Kanada'da 5,8 ve 11. sınıflardan seçtikleri 3339 öğrenci ile yaptıkları bir çalışmada yaş ve siber zorbalık ilişkisini incelemişlerdir. Araştırmanın sonunda 5. sınıftaki öğrencilerin siber zorbalığa katılma oranlarının diğer gruplara göre en düşük düzeyde

olduğunu, 8. sınıfta en üst düzeye ulaştığını, 11 ci sınıfta yavaş yavaş azaldığını bulmuşlardır.

Dehue, Bolman ve Völlink (2007) Hollanda'lı ilkokul son sınıf ve ortaokul birinci sınıf öğrencileri ile yaptıkları çalışmada ilkokul son sınıf çocuklarının ortaokul ilk sınıftakilere göre daha fazla siber zorbalıkta bulduklarını ve aynı şekilde daha fazla kurban rolünde yer aldıklarını bulmuşlardır.

Kowalski ve Limber (2007) 6. 7. 8. sınıflardaki öğrencilerle yaptıkları çalışmada 6. sınıftakilerin en az zorbalık olaylarına maruz kaldıklarını bulmuşlardır. Yaş ilerledikçe zorbalıkla karşılaşma olasılığı artmaktadır. Çocuklar ortaokul döneminde bilgisayar ve benzeri teknolojilerin başında daha fazla zaman geçirmekte ve onları kullanmakta daha becerili olmaktadır. Yaşla birlikte facebook ve benzeri sosyal haberleşme sitelerine katılma daha fazlaşmakta bu da siber zorbalık olaylarıyla karşılaşma riskini artırmaktadır

Mesch (2009) yaşları 12-17 arasında değişen 935 Amerikalı gençle yaptığı çalışmada internette zorbalık deneyimi yaşayan gençlerin yaş ortalamasını zorbalıka karşılaşmadığını söyleyen gençlerden daha yüksek bulmuştur. Yaş büyüdükçe internette zorbalık görme olasılığının arttığını, çünkü gencin yaşı ilerledikçe internet kullanım şeklinin değiştiğini, gencin internette bilmediği kişilerle karşılaşabileceği daha fazla sayıda etkinliğe katıldığını, bunun da şiddet görme riskini artırmakta olduğunu ifade etmiştir. Benzer olarak Smith vd., (2008)' nin İngiltere'de 11-16 yaşlar arasındaki gençlerle yaptıkları araştırmada yaşın ilerlemesiyle birlikte hem kurban hem de zorba olarak siber zorbalığa katılımın arttığı görülmüştür.

Slonje ve Smith (2008) İsveç'te 12-15 yaşlar arasındaki ortaokul, 15-20 yaşlar arasındaki lise öğrencileri ile yaptığı çalışmada siber zorbalık kurbanlarının oranını ortaokul döneminde %17.6 lise döneminde %3,3 olarak bulmuştur. Siber zorbalık oranı ise ortaokul döneminde %12 lise döneminde %8 dir. Lise dönemindeki öğrenciler ilgilerini daha çok eğitsel başarılaraya yöneltmektedir.

Araştırmacıların çoğunluğu yaşla siber zorbalık arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır. Siber zorbalık deneyimine katılım aynı zamanda elektronik iletişim araçlarının da yaygın olarak kullanıldığı 11-16 yaşlar arasında yoğunlaşmakta yaşın ilerlemesiyle birlikte azalmaktadır. Siber zorba ve siber kurban olma özellikle yedinci ve sekizinci sınıflarda en üst seviyeye ulaşmaktadır. Siber zorbalığın en

sık görüldüğü yaşlar ilköğretimin ikinci dönemlerine rastlamaktadır. Bu nedenle ilköğretimin ikinci döneminde görev yapan öğretmenlerin, okul yöneticilerinin, danışmanların bu sosyal problemin farkına varmaları ve önlem alabilmeleri için eğitilmeleri gerekmektedir.

6.Siber zorbalığın psikolojik etkileri

Araştırmalar siber zorbalığın birçok olumsuz sonuçlarının okullarda oluşan geleneksel akran zorbalığıyla benzerlikler gösterdiğini ortaya koymuştur.

Siber zorbalık gören çocuklar üzüntü, anksiyete, korku gibi duyguları daha fazla hissettiklerini belirtmişler, ayrıca konsantrasyon bozukluğu nedeniyle okul notlarında düşmeler olduğunu ifade etmişlerdir (Beran ve Li, 2005).

Siber zorbalık yaşayan çocuklar okuldan kaçma, okula devamsızlık ve okula silah getirme gibi okulla ilgili davranış problemlerini daha fazla göstermişlerdir (Ybarra, Diener-West, Leaf, 2007).

Siber zorbalık deneyimi gençler arasında depresyon, madde kullanımı ve suç işleme oranlarını yükseltmektedir (Mitchell, Ybarra ve Finkelhor, 2007).

Siber zorbalık yapan gençler kuralları çiğneme, saldırganlık gibi davranış problemlerine daha yatkın bulunmuşlardır (Ybarra ve Mitchell, 2007).

Patchin ve Hinduja (2006) yaptıkları çalışmada birçok (%60'a yakın) siber zorbalık kurbanının internetteki davranışlardan olumsuz yönde etkilendiklerini ve bu davranışları okulda ve evde arkadaş ilişkilerine yansıttıklarını bulmuşlardır.

Wolak vd.'ne göre (2006) zorbalık deneyimi yaşayan gençlerin %30 u çok üzgün olduklarını ifade etmişlerdir. %24 ü aşırı derecede korkutulmuş, %22 si utandırılmıştır. Buna ilave olarak %34 genç internette uzaklaşma, sürekli olarak olay hakkında düşünme ve çevresindeki her şeye ilgisini kaybetme gibi bir veya daha fazla stres belirtisi göstermiştir.

Zorbalık yapan veya kurban rolünde olduğunu belirten ergenler problem davranışlar, alkol ve sigara kullanımı, depresif belirtiler ve düşük okul başarısı göstermektedirler (Ybarra Mitchell, 2004 a).

İnternette zorbalık deneyimi gençlerde sosyal anksiyeteye yol açmaktadır (Juvonen ve Gross,2008).

Meadows vd.'ne göre (2005) siber zorbalık genç insanlar arasında önemli sorunlara yol açmaktadır. Bunlar düşük benlik saygısı, zayıf akademik performans, depresyon, stres ve bazı vakalarda şiddet ve hatta intihardır.

Arıcak'a göre (2009) siber zorbalık kurban ve zorbaları herhangi bir zorbalık yapmamış, zorbalığa maruz kalmamış olan kişilerden daha fazla psikiyatrik belirtiler göstermektedirler. Bu psikiyatrik belirtiler düşmanca duygular ve psikotik belirtilerdir.

Yapılan araştırmaların ortaya koyduğu sonuçlara göre, siber zorbalıkla ilgili yaşanan deneyimlerin yol açtığı stres, korku ve hayal kırıklıkları çok ciddi akademik, psikososyal ve yaşamsal problemlere sebep olmaktadır.

7. Anne babanın rolü

Bugünün genç internet kullanıcıları yetişkin bilgisinden ve denetiminden uzakta internet dünyası içinde yer almaktadırlar. Oysaki araştırmalar internet kullanımında yetişkin gözetiminin ergenler arasındaki riskli davranışları azalttığını ortaya koymaktadır (Mesch, 2009; Ybarra ve Mitchell, 2004).

Gençlerin %30' u günde üç veya daha fazla saat internet kullanmaktadır (Ybarra ve Mitchell, 2004a). İnternet kullanan gençlerin %50 si ise internetteki iletişimi sırasında anne babasının kendilerini çok az denetlediklerini ifade etmişlerdir. Anne babanın çocuğunu internette daha az denetlemesi, ergenin internette diğerlerine zorbalık yapmasını %54 artırmaktadır (Ybarra ve Mitchell, 2004 b).

Anne babalar çocuklarını internetteki taciz ve zorbalıktan korumak için çeşitli yöntemler kullanmaktadırlar. Mesch (2009) yaptığı çalışmada anne babaların %73 ünün bilgisayarını oturma odasına koyduğunu, %86 sının çocuğunun ziyaret edebileceği veya edemeyeceği siteleri belirlediğini, %66 sının internet kullanımında zaman kısıtlaması yaptığını, %66 sının sık sık ve düzenli olarak çocuğunun girdiği siteleri kontrol ettiğini, %56 sının ise bilgisayara koruyucu filtre yerleştirdiğini bulmuştur. Bunların içinde en etkili yöntem çocuğun ziyaret edebileceği siteleri belirlemek olmuştur.

Benzer şekilde Dehue vd. (2007) yaptıkları çalışmada anne babaların yarıdan fazlasının çocuklarının internet kullanım süresi ve sıklığı için kural koyduklarını, ve %80 inin internette girebilecekleri ve giremeyecekleri siteleri belirlediklerini bulmuşlardır. Çocuklar genellikle internette karşılaştıkları zorbalık olayını ya inkar etmekte, ya görmemezlikten gelmekte veya zorbalığa zorbalıkla karşılık vermektedirler.

Birçok araştırmanın sonuçları ergenlerin internette şiddet gördüklerini yetişkinlere pek söylemediğini göstermektedir. Yapılan çalışmalar kurbanların çoğunun başına gelen olaydan hiç kimseye bahsetmediğini, eğer bahsederlerse bunun öncelikle arkadaş, daha sonra annesine, herhangi bir yetişkin ve öğretmenler olarak sıralandığı belirtmektedir. Öğretmenlere ya hiç söylenmemekte ya da çok az söylenmektedir (Arıca ve vd., 2008; Juvonen ve Gross, 2008; Li, 2005; Mishna vd., 2009 ; Slonje ve Smith, 2008; Smith vd., 2008; Topçu vd., 2008). İnternette zorbalıkla karşılaşan gençlerin birçoğu okuldaki yetişkinlerin olayı durdurmaya çalışacaklarına inanmadıkları için söylemediklerini ifade etmişlerdir (Li, 2005).

Mishna vd. (2009) çocukların yaşadıkları deneyimi öğretmenlere söylememelerinin nedenini, siber zorbalığın okul dışında oluşması nedeniyle öğretmenlerin bu konuda bir şey yapamayacaklarına olan inançları olarak göstermişlerdir. Juvonen ve Gross (2008) gençlerin internette karşılaştıkları zorbalıkla ilgili yetişkinlere hiçbirşey söylememesinin nedenini bu olguyla kendi kendilerine baş etmek zorunda olduklarına dair inançları olarak belirtmişlerdir. Bunun dışında pek çok araştırmacının ortak olarak saptadığı nedenler, internetteki etkinliklerinin yetişkinler tarafından kısıtlanacağı ve internet kullanmaktan men edilecekleri korkusu, yetişkinlerin tacizciyi ortaya çıkaramayacakları ve yeterli kanıt bulamayacakları endişesi, bağımsız olma isteği vs.dir (Juvonen ve Gross, 2008; Mishna vd., 2009).

Araştırma bulguları anne baba ilgisinin ve gözetiminin çocukların siber zorbalığa uğramasını veya siber zorbalık yapmasını büyük oranda azalttığını ortaya koymaktadır. Çocukların ve gençlerin büyük bir çoğunluğu yaşadıkları siber zorbalık deneyimini anne babalarına anlatmamaktadırlar. Bu durumda öncelikle anne babaların siber zorbalıkla ilgili bilgi sahibi olmaları ve bu konuda çocuklarını uyarmaları ve belli kurallar koymaları gerekmektedir.

8. Diğer baş etme stratejileri

Literatür incelendiğinde gençlerin sanal ortamda karşılaştıkları taciz olaylarını durdurmak için yetişkinlere haber vermenin dışında kendi kendilerine de çeşitli yöntemlere başvurdukları görülmektedir. Li (2005) yaptığı çalışmada ergenlerin kendi kendilerine uyguladıkları güvenlik önlemi olarak sohbet odalarından uzak durmak, yabancılarla konuşmamak gibi yöntemler izlediklerini bulmuştur. Öğrencilerin $\frac{3}{4}$ ü bu tür yöntemleri ailelerinden, okuldan veya çeşitli kaynaklardan öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Arıca vd.leri (2008) Türk öğrencilerin sanal ortamda bir zorbalıkla karşılaştıklarında bununla baş edebileceklerine dair oldukça iyimser bir görüşe sahip olduklarını bulmuşlardır. Kullanılan baş etme yöntemleri ise, istenmeyen mesajı ve rahatsız eden kişiyi durdurma, tacizciye bunu durdurmasını söyleyebilme, kullanıcı ismini değiştirmedir. Smith vd. (2008) İnternette tacize uğrayan gençlerin gelen mesajları durdurmak, e posta adreslerini veya telefon numaralarını değiştirmek, suç içeren mesajları saklamak, polise ve diğer otoritelere haber vermek, taciz eden kişiye bunu durdurmasını söylemek gibi yöntemlere başvurduklarını belirtmişlerdir.

Juvonen ve Gross (2008) yaptıkları çalışmada ergenlerin internette karşılaştıkları zorbalığı önlemek için çeşitli yöntemler kullandıklarını belirtmişlerdir. En çok kullanılan yöntem özel ekran şifresini yok etmektir. Araştırmaya katılanların %33 ü ekranda kullandığı şifreyi arkadaş listelerinde yer alan kişilerin bir çoğuna vermemektedir. %26 sı ekran şifresini değiştirmekte, %25 i ise tacizcisini ikaz etmektedir.

Araştırmalar bazı gençlerin siber zorbalıktan korunmak için neler yapılması gerektiğinden haberdar olduklarını, teknolojik bilgilerini kullanarak ya da tehlikeli sanal ortamlardan kaçınarak bu durumla baş ettiklerini göstermektedir.

9. Okul personelinin görev ve sorumlulukları

Siber zorbalık bazen de çocuklar okulda iken cep telefonları veya okulun internet sistemi aracılığı ile yapılmaktadır. Öğrenciler sitelere girebilmek için filtreleri ortadan kaldırıp zararlı materyalleri birbirine yönlendirebilmektedirler. Böylece siber zorbalık okulda başlayıp evi de

içine alan geniş ve zararlı bir eyleme dönüşmektedir. Bu yeni olgu okul çalışanlarının yasal otorite ve sorumluluk alanlarını genişletirken endişelerinin de artmasına sebep olmuştur (Willard, 2007). Öğrencilerin okulda yasal olarak serbest iletişim kurma ve kendilerini ifade etme hakları vardır. Ancak yasalar, okul çevresinin kendine özgü bazı özelliklerinden dolayı okul çalışanlarına, öğrencilerin okuldaki diğer öğrencilerin haklarına tecavüz edecek veya okulun işlevlerini yerine getirmesine engel olacak tarzdaki iletişim ve haberleşmelerini engelleyebilme iznini vermiştir. Okul sisteminin bir iletişimi engelleyebilmesi için internette yapılan iletişimin okulun eğitim işlevini ve güvenilir bir öğrenme ortamı yaratmasını engellediğini ispat etmesi gerekmektedir (Willard, 2007).

Worthen'e göre (2007) okullarda siber zorbalığın vereceği zararlardan korunmak için önleme ve müdahale çalışmaları yapılmalıdır. Problemin gelişmesini beklemek yerine önlemeye çalışmak olayları daha başındayken durdurmaya veya etkisini azaltmaya yardımcı olur. Önleme, hem duygusal hem de maddi açıdan olumsuz olaylar veya davranışlar oluşuktan sonra harekete geçmekten daha faydalı ve karlıdır. Siber zorbalığın özellikleri ve etkenleri ile ilgili ne kadar çok şey bilinirse bu bilgiler önleme ve müdahale programları oluşturmada o kadar yararlı olur. Bu konularda çalışan araştırmacıların elde ettikleri bulguları okul çalışanları ve yöneticileri ile paylaşmaları gerekir

Okullarda siber zorbalık konusunda yapılacak önleme ve müdahale çalışmalarına okul, aile ve toplumun ortaklaşa katılımları çok önemlidir (Li, 2006; Ybarra ve Mitchell, 2004 b).

Okul personeli sorunun ortaya çıkarılmasında lider rolü oynamalı, öğrencileri siber zorbalıktan koruyacak, aile ve toplum arasındaki işbirliğini kolaylaştıracak bir program hazırlamalıdır. Bu programın içinde yer alacak koruyucu beceri ve teknikler zorba davranışları azaltmak, sosyal davranışları geliştirmek ve öğrencinin güvende olduğu algısını geliştirmeyi amaçlamalıdır (Mason, 2008).

Bu konuda yapılmış en kapsamlı program Olweus'un geliştirdiği zorbalığı önleme programıdır (Olweus vd.,1999). Bu programda zorbalığa karşı farkındalık oluşturmak, öğrencilere bu konuda bilgi vermek, onlara gözlemci olmak, zorbalık karşıtı kuralları açık bir şekilde ifade etmek bu kurallara uyulmadığında oluşacak olumsuz sonuçları ortaya koymak, olumlu yetişkin rol modelleri kullanmak gibi ayrıntılara yer verilmiştir.Olweus (1993a) okullarda zorbalığın önlenmesi için

işbirliği yaparak öğrenme tekniklerinin kullanılmasını, öğrencilere etkili karar verme, problem çözme, iletişim becerileri, birbirine saygılı ve kibar davranma gibi sosyal becerilerin öğretilmesini, öğretmenlere ve yöneticilere anti şiddet programlarının uygulanmasını önermektedir.

Willard'a göre (2005) bu tür programlar örnek alınarak okullarda siber zorbalığı önleme ve müdahale programları geliştirilebilir. Yeni oluşturulacak anti şiddet politikalarında okullar; öğrencilerin interneti ve mobil teknolojileri şiddet amaçlı kullanmalarını yasaklamaya, bu yasağa uymadıkları takdirde kendileri için ciddi sonuçlar doğurabileceğini ifade etmeye cesaretlendirilmelidir. Willard (2005) okullarda uygulanacak siber zorbalığa müdahale programında; sınıf içi müdahaleler, bireysel müdahaleler, öğrencilerle çalışma, kurbanı destekleme, zorba ile çalışma, ailenin katılımı, toplumun müdahalesi gibi ayrıntılı konuların yer alması gerektiğini belirtmiştir.

Okullar bilgisayar ve internetin güvenilir ve sorumlu bir şekilde kullanılabilmesi için öğrencilere rehberlik etmekle de görevlidir (Bryce ve Klong, 2009; Mason, 2008). Öğrenciler internet ortamında özel, kişisel bilgilerini koruma konusunda bilgilendirilmeli ve karşılaşabilecekleri risklerle ilgili uyarılmalıdır (Bryce ve Klong, 2009).

Diamanduros, Downs ve Jenkins (2008) yaptıkları çalışmada okullarda siber zorbalığı önlemede okul psikologlarının ve danışmanlarının rolünü araştırmışlardır. Araştırmacılara göre, okul psikologları okullarda siber zorbalıkla ilgili yapılacak çalışmalarda önemli bir role sahiptirler ve başlıca görevleri şunlardır:

- 1.Siber zorbalığın çocuklar ve gençler üzerindeki etkileri ile ilgili farkındalık geliştirecek etkili bir lider olmak .
- 2.Siber zorbalığın yaygınlığını ve ciddiyetini değerlendirmek için bu konu ile ilgili anketler uygulamak.
- 3.Siber zorbalığı önleyici programlar hazırlamada etkin olmak.
- 4.Müdahale edici stratejiler planlamak .
- 5.Diğer okul çalışanları ile birlikte bir takımın üyeleri gibi işbirliği içinde çalışarak bu problemle nasıl baş edilebileceğine dair politikalar geliştirmek.

Yukarda incelenen araştırmaların ortaya koyduğu sonuçlar, okullarda siber zorbalığı önlemek için yöneticiler, öğretmenler, okul psikolog ve danışmanlarına çok önemli sorumluluklar düştüğünü göstermektedir.

Tartışma ve Yorum

Siber zorbalık son yıllarda önem kazanmaya başlayan bir olgudur. Başlangıçta medyada siber zorbalık ile ilgili yer alan haberler bu konuya ilgiyi çekmiştir. Siber zorbalık hastalıklı etkisi ve yaygınlığı nedeni ile sosyal düzeyde bir sağlık problemi sayılabilir.

Siber zorbalık daha önceden bilinen geleneksel akran zorbalığı ile benzerliklere sahip gibi görünse de aralarında birçok yönden farklılıklar vardır. Bu farklılıklardan en önemlisi gizlilik. Sanal kurbanların en çok %40 veya %50 si kendilerine eziyet eden kişiyi tanımaktadır. Gizlilik; saldırganı yakalanma korkusu olmadığı için daha çok cesaret vermekte, kurbanın mimiklerini görmediği için geri bildirim alamamakta, empati yapma olanağından yoksun kalmaktadır. Kurban açısından ise bilinmeyen düşman daha korkutucu olmaktadır (Kowalski ve Limber, 2007; Mishna vd., 2009; Williams ve Guerra, 2007; Wolak vd., 2007).

Geleneksel akran zorbalığı daha çok okul saatleri içinde oluşmakta kurban eve dönünce eziyet görmekten kurtulmaktadır. Oysa siber zorbalıkta zorba kurbanına her türlü elektronik iletişim araçları ile ulaşabildiği için günün her saatinde zorbalık devam etmektedir. (Patchin ve Hinduja, 2006).Siber zorbalıkta geleneksel akran zorbalığındaki gibi kurbanın her zaman güçsüz olması gerekmemektedir (Vandebosh ve Cleemput, 2007). Araştırmalar genellikle sanal ortamda zorbalığa katılanların aynı zamanda geleneksel akran zorbalığına da katıldıklarını ve her ikisi arasında bir miktar örtüşme görüldüğünü ortaya koymaktadır (Dehue vd., 2008; Juvonen ve Gross, 2008; Li, 2007; Slonje ve Smith, 2008; Smith vd., 2008; Wolak vd., 2007).

Siber zorbalık herhangi bir yaşta yaşanabilecek oldukça yaygın bir problemdir. Çocuklar ve gençler genellikle bu olgudan daha çok etkilenmektedir. Çocuk ve ergenlerin yaklaşık olarak %20-40 ı gençlik dönemleri boyunca siber zorbalığın herhangi bir biçimi ile karşılaşmaktadır. Cep telefonunu veya interneti yoğun kullanmayla zorbalığa uğrama olasılığı arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (Arıca vd.,2008; Kowalski ve Limber, 2007; Li, 2006; Moesner, 2007; Patchin ve Hinduja, 2006; Ybarra vd.,2007; Wolak vd., 2007).

Siber zorbalıkta cinsiyet etkenini inceleyen araştırmacılar farklı sonuçlar elde etmişlerdir. Birçok araştırmacı cinsiyetin siber zorbalıkta belirleyici rol oynamadığını kız ve erkeklerin benzer sıklıkta kurban ve

zorba rollerinde olduklarını belirtmişlerdir (Patchin ve Hinduja, 2006; Slonje ve Smith, 2008; Smith vd., 2008; Topçu vd., 2008; Williams ve Guerra, 2007). Bazı araştırmacılar ise cinsiyet farklılığının belirleyici olduğunu bulmuşlardır (Arıca vd., 2008; Kowalski ve Limber, 2007; Li, 2007; Mesh, 2009). Cinsiyet farklılığının önemini vurgulayan araştırma sonuçlarında kızların erkeklere göre daha fazla kurban rolünde oldukları görülmektedir.

Yaş ve siber zorbalık arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırma sonuçları da karışıktır. Araştırmacıların bazıları siber zorbalık ve yaş ilişkisini önemli bir etken olarak bulmuşlardır (Dehue vd., 2007; Kowalski ve Limber, 2007; Mesch, 2009; Slonje ve Smith, 2008; Smith vd., 2008; Williams ve Guerra, 2007). Bu araştırmacılar genellikle 11-17 yaşlar arasındaki öğrencilerle araştırma yapmışlar, siber zorbalık deneyiminin 12-14 yaşlar arasında ilköğretim ikinci döneminde pik yaptığını, daha sonraki yıllarda ise inişe geçtiğini bulmuşlardır. Bu yaşlar arasında gençler, yoğun olarak internette oyun ve sohbet gibi değişik etkinliklere katılmakta, dolayısıyla tanımadıkları kişilerle karşılaşma olasılıkları artmaktadır. Daha ileri yaşlarda ise, ilgileri daha çok eğitsel başarıya yönelmektedir. Bazı araştırmacılar da yaş ve siber zorbalık ilişkisinin anlamlı olmadığını göstermişlerdir (Juvonen ve Gross, 2008; Li, 2007; Patchin ve Hinduja, 2006; Wolak vd., 2007).

Siber zorbalık birçok kişisel güçlüğü yol açmaktadır. Bunlar psikososyal sorunlar, saldırganlık, akademik sorunlar gibi problemlerdir (Beran ve Li, 2005; Patchin ve Hinduja, 2006; Mitchel, Ybarra ve Finkelhor, 2007).

Anne babaların birçoğu çocuklarının siber zorbalık deneyiminden haberdar olmamaktadır. Çünkü çocuklar ve gençler internet ya da cep telefonu kullanmaktan men edilme korkusuyla yaşadıkları deneyimi anne babalarına anlatmamayı tercih etmekte, genellikle olayı görmemezlikten gelmektedirler. Anne babalar çocuklarını elektronik iletişim araçlarının özellikle internetin zararlarından korumak için bazı önlemler almaktadır. Bu önlemlerin en etkiliisi çocuğun ziyaret ettiği siteleri kontrol etmektir. Zorbalıkla karşılaşan gençler en çok arkadaşlarından en az ise öğretmenlerinden yardım istemektedirler (Juvonen ve Gross, 2008; Mishna vd., 2009; Slonje ve Smith, 2008; Topçu vd., 2008). Bunun dışında gençler siber zorbalıktan korunmak için ekran şifresini veya cep telefon numarasını değiştirmek, gelen mesajları durdurmak, tacizciyi ikaz etmek, gelen mesajları saklayıp polise haber

vermek gibi diğer yöntemlere başvurmaktadırlar (Arıcak vd., 2008; Juvonen ve Gross, 2008; Smith vd., 2008).

Siber zorbalığı önlemede okullardaki yönetici, öğretmen ve psikolojik danışmanların rolü ile ilgili de bir çok araştırma yapılmıştır. Bu konuda okul danışmanlarının lider rolü oynaması gerektiği belirtilmiştir. Danışmanların farkındalık, önleme ve müdahale ile ilgili çalışmaları öğrenci, öğretmen ve anne babalarla işbirliği içinde sürdürebilmelerinin siber zorbalıktan korunmada etkili olacağı ifade edilmiştir (Diamonduros vd., 2008; Mason, 2008; Willard, 2007; Worthen, 2007).

Sonuç ve Öneriler

Siber zorbalığın giderek yaygınlaşması çocuklar, aileler ve okullarda görev yapan personellerin siber zorbalığın ne olduğu, zararları, nasıl önlenebileceği veya oluştuktan sonra nasıl müdahale edilebileceği gibi konularda daha fazla farkındalık geliştirmelerini gerektirmektedir.

Okul yöneticileri; öğrencilerini, öğretmenlerini ve diğer okul personelini siber zorbalığın tehlikeleri ve şüphelendikleri durumlarda ne yapacakları konusunda bilgilendirmelidir.

Yöneticiler geleneksel zorbalık ve siber zorbalıkla ilgili okul kural ve politikalarını belirlemeli, şüpheli durumları derhal ortaya çıkarmalı ve polise bildirmelidir.

Okul psikolog ve danışmanları siber zorbalıkla ilgili farkındalık, önleme, müdahale ve politika oluşturma konularında programların hazırlanması ve uygulanmasında lider rolü oynamalı, okul, aile ve toplum arasında işbirliği sağlamada yardımcı olmalıdır.

Okullarda çocuklara ve gençlere bilgisayar, internet ve diğer elektronik iletişim araçlarının güvenilir ve sorumlu bir şekilde kullanılması öğretilmeli, gerekli hallerde şikayet için başvurabilecekleri adres ve kaynaklar gösterilmelidir.

Anne babaların bir çoğu günümüzde modern iletişim araçlarına yabancı kalmakta, teknolojik gelişmeleri takip edememektedir. Bu nedenle çocuklarıyla aralarında uçurumlar oluşmakta, onlarla iletişimleri azalmakta ve çocuklarının siber zorbalık deneyimlerini fark edememektedir. Anne babalar teknoloji konusunda kendilerini geliştirmeli, çocuklarıyla açık bir iletişim içinde olmalıdır.

Anne babalar çocuklarının gelişim düzeylerine uygun olarak interneti ve diğer elektronik iletişim araçlarını nasıl kullanacakları konusunda onlara rehberlik yapmalı, sınırlamalar koymalı ve sık sık denetlemelidir.

KAYNAKÇA

- Arıcak,T., Siyahhan,S.,Uzunhasanoğlu,A.,Saribeyoğlu ,S.,
Çıplak, S.,
Yılmaz,N.,ve Memmedov,C .(2008) Cyberbullying among Turkish
Adolescents. *Cyberpsychology and Behavior* 11 (3)
,253-261 Arıcak,T. (2009) Üniversite
öğrencilerindeki siber zorbalık davranışlarının bir
yordayıcısı olarak psikiyatrik belirtiler. Eğitim
Araştırmaları (EJER)
(Kış) Sayı: 34
- Beran, T., ve Li, Q . (2005) Cyber-harrasment : A new method
for a behavior . *Journal of
Educational Comoputing Research* 32(3) 137-153
- Beran,T., ve Li, Q . (2007) . The relationship between cyber
bullying and school
bullying .*Journal of Student Wellbeing* 1,15-33
- Bryce,J., Klang, M . (2009) Young people is disclosure of
personal information and *Technical Report* .14,160-166
- Craig ,W.M. (1998) The Relationship among
bullying,victimization ,depression , anxiety and aggression in
elemantary school children .*Personality and Indi-
vidual Differences* 24, 123-130
- Dehue,F.,Bolman,C.,ve Völlink T. (2008) Cyberbullying : Youngsters'
experiences and parental perception .*Cyberpsychology and
Behavior* .11 (2),217-223 Diamanduros .T.,Downs,E.,ve
- Jenkins ,S.J. (2008) The role of school pyscholo - gists in the
assesment , prevention and intervention of cyberbullying.
Psychology in the Schools 45(8), 693-704

- Erdur-Baker,Ö ve Kavşut F.(2007) Akran zorbalığının yeni yüzü: siber zorbalık Eğitim Araştırmaları(EJER), 27,31-42
- Gross,E.F. (2004) Adolescent internet use ;What we expect,What teens report. *Journal of Applied Developmental Psychology* ,25 (6),633-639 Hinduja,S. ve Patchin,J.W, (2009) *Bullying Beyond the Schoolyard: Preventing and responding to cyberbullying*.Thousand Oaks , California . Sage
- Hodges,E.V .E.,ve Perry ,D.G. (1996) Victims of peer abuse : An overview. *Journal of Emotional and Behavioral Problems* , 5, 23-28 Jackson ,L.; Von Eye ,F.; Biocca ,F.; Barbatsis,G.;Zhao,Y. ve Fitzgerald ,H. (2006) Does home internet use influence the academic performance of low-income children ? *Developmental Psychology* 42 (3) ,429-435 .
- Juvonen ,J., ve Gross ,E.,F. (2008) Extending the school grounds ? Bullying experiences in cyberspace .*Journal of School Health* 78 (9) 496-505 Kowalski ,R., Limber,S.,ve Agaston ,P.W. (2008) *Cyberbullying* Malden MA : Blackwell Publishing
- Kowalski R.M., ve Limber S.P. (2007) Electronic bullying among middle school students. *Journal of Adolescent Health* 41.22-30 Lenhart ,A., Madden ,M., ve Hitlin , P. (2005) Teens and technology : Youth are leading the transition to a fully wired and mobile nation . Washington D.C. Pew Internet and American Life Project, Retrived November 15,2006,From <http://www.pewinternet.org/pdfs/PIP-Teens - Tech-July 2005 web.pdf>
- Li ,Q .(2005) .Cyberbullying in schools :Nature and extent of adolescent in experience .*Paper presented at the Annual American Educational Research Association Conference* ,Montreal ,Canada. Li, Q ,(2006) Cyberbullying in schools : A research of gender differences , *School Psychology International* 27 ,157-170 .
- Li,Q. (2007) New bottle old wine :A research of cyberbullying in schools .*Computers in Human Behavior* 23, 1777-1791
- Limber ,S.P. (2002) Addressing youth bullying behaviors in *Proceedings of the Educational forum on Adolescent Health on Youth*

- Bullying*, Chicago: American Medical Association .
Mason ,K.L.(2008) Cyberbullying: A preliminary
assessment for school personnel. *Psychology in the
Schools* Vol 45 (4) ,323 -348
- Meadows ,B.,Bergal,J.,Hellings,S., Odell,J., Piligan,E., Howard ,C., et
al.(2005) : The web:The bullies' new playground.
People , March 21 ,152-155 Mesch ,G.S. (2009) Parental
mediation,online activities and cyberbullying .*Cyber -
psychology and Behavior* 12 (4) ,387-393
- Mishna,F.,Saini,M., Solomon,S. (2009) Ongoing and online : Children
and youth's perceptions of cyberbullying
. *Children and Youth Services Review* 31,1222-1228
- Mitchell,K.J., Finkelhor,D. ve Wolak ,J .(2003) Victimization
of youths on the internet.*Journal of Aggression
,Maltreatment and Trauma* .8(1/2) 1-39 Mitchell ,K.J.,Ybarra , M,
ve Finkelhor ,D. (2007) The relative importance of on-
line victimization in understanding depression ,delinquency and substan-
ce use. *Child Maltreatment* 12 (4),314 -324 .
- Moessner ,C. (2007) Cyberbullying .*Trend Tudes* 6,1-4
Nansel ,T.R., Overpack ,M., Pilla ,R.S., Ruan,W.J.,Simons-
Morton ,B., ve Scheidt ,P. (2001) Aggression
behaviors among Us youth :Prevalence and
association with psychosocial adjustment . *Journal of American
Medical Assosication* .285 ,2094-2100
- Olweus , D. (1992) : Bullying among school –children : Intervention and
preven- tion in R.Peters ,R. Mc Mahon ,ve
V.Quinsey (Eds) *Aggression and Violence Throughout
the Life Span* Newburry Park ,CA ;Sage Olweus ,D.(1993 a
) *Bullying at School :What We Know and What We can Do* ,
Williston ,VT : Blackwell .
- Olweus ,D. (1994 9 Bullying at school . Basic facts and effects
of a school based intervention program. *Journal of
Child Psychology and Psychiatyi* , 35,1171 -1190 .
- Olweus,D., (1999) Norway , In P . K.Smith ,Y. Marita ,J.
Junger –Tas , D.Olweus, R,Catalana , ve P,Slee (Eds)
, *Nature of School Bullying ; A Cross - National
Perspective* (pp.28-48) London : Routledge Palfrey ,J.
Ve Casser,U. (2008) *Born Digital : Understanding the First Generation*

of Digital Natives : Newyork ,Basic Books .

Patchin, j. W., ve Hinduja ,S. (2006) Bullies move beyond the schoolyard : A preliminary look at cyberbullying. *Youth Violence and Juvenile Justice* , 4 (2) ,148-169

Rigby ,K, ve Slee ,P.T. (1993) Dimensions of interpersonal relating among Australian school children and their implications for psychological well-being. *The Journal of Social Psychology* ,133 (1) ,33-42

Sharif ,S. (2009) *Confronting Cyberbullying : What Schools Need to Know to Control Misconduct and Avoid Legal Consequences* .Newyork : Cambridge University Press.

Slonje ,R . ve Smith ,P.K . (2008) Cyberbullying : Another main type of bullying? *Scandinavian Journal of Psychology* 49 ,147-154 .

Smith ,P.K.,Madhavi ,J., Carvalho ,M., Fisher ,S., Russel,S., ve Tippett ,N.(2008)

Cyberbullying . Its nature and impact in secondary school pupils . *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 49 (4) ,376-385

Thomas,S.P. (2006) From the editör : The Phenomenen of cyberbullying. *Issues in Mental Health Nursing* 27,1015-1016 . Tokunaga ,R.S. (2010)

Following you home from school :A critical review and synthesis of research on cyberbullying victimization. *Computers in Human Behavior* doi ; 10,1016 J.chb. 2009 ,11.014

Topçu ,Ç., Erdur-Baker ,Ö.,ve Çapa- Aydın ,Y. (2008) . Examination of Cyber - bullying experiences among Turkish students from different school types *.Cyberpsychology and Behavior* .11 (6) 643-648

Vandebosch ,H., ve Cleemput, K.V. (2008) Defining cyberbullying :A Qualitative research into the perceptions of youngsters. *Cyberpsychology and Behavior* .Volume 11 (4) , 499-503 Walkenburg ,P., ve

Peter , J. (2007) Preadolescent's and adolescent's online communication and their closeness to friends. *Developmental Psychology* . 43 (2) ,267-277

Willard ,N.E. (2005) Educator 's guide to cyberbullying and cyberthreats :Responding to the challenge of online social aggression, threats ,and distress

Retrieved March 23, 2006, from http://www.csriu.org/cyberbully/Docs/cbct_educator.pdf

Willard, N.E. (2007) The authority and responsibility of school officials in responding to cyberbullying. *Journal of Adolescent Health* 41,61-63 Williams, K.R., ve

Guerra, N.G. (2007) Prevalence and predictors of internet bullying. *Journal of Adolescent Health* 41,14-21

Wolak, J., Mitchell, K., ve Finkelhor, D. (2006) Online victimization of youth. Five years later. National Center of Missing and Exploited Children Retrieved November 20, 2007, from <http://www.uh.edu/ccrc/pdf/cv138.pdf>

Wolak, J., Mitchell, K.J., ve Finkelhor, D. (2007). Does online harassment constitute bullying? An exploration of online harassment by known peers and online-only contacts. *Journal of Adolescent Health* 41, 51-58

Worthen, M.R. (2007) Education policy implications from the expert panel on electronic media and youth violence. *Journal of Adolescent Health* 41, 64-65

Ybarra, M., ve Mitchell, K. (2004a) Online aggressor / targets, aggressors and targets: A comparison of associated youth characteristics. *Association for Child Psychology and Psychiatry*, 45 (47), 1308-1316 Ybarra, M., ve

Mitchell, K. (2004 b). Youth engaging in online harassment: Association with caregiver-child relationships, internet use and personal characteristics. *Journal of Adolescence*, 27, 319-336 Ybarra, M. L., Diener – West, M., Leaf, P.J. (2007). Examining the overlap in internet

harassment and school bullying: Implications for school intervention. *Journal of Adolescent Health* 41, 42-50 Ybarra, M., ve Mitchell, K.J. (2007) Prevalence

and frequency of internet harassment and instigation: Implications for adolescent health. *Journal of Adolescent Health* 41, 189-195.

